

QUE SON OS COMUNAIS?

A maioría da xente pensa que os recursos naturais -terra, auga, bosques...- pertencen ou ben a axentes privados, ben ao Estado ou aos concellos. E que, por pertencer a eles, son eles os que poden tomar as decisións sobre o que se fai con estes recursos, aínda que o resto da xente ás veces pode ter algún papel nesas decisións -por exemplo, votar nunhas eleccións-.

Porén, hai unha figura non sempre coñecida, a do común, que podería permitir que moitas máis persoas accedan a estes recursos, sempre que aprendan a responsabilizarse e se poñan de acordo con outras persoas para facelo.

Os bens comúns son recursos que son xestionados pola comunidade que os utiliza, e que son durante moitos séculos unha das principais formas de relacionarse co medio. Se ao redor dun pobo había pastos para o gando, por exemplo, todas as familias da vila xuntábanse para decidir o mellor xeito de aproveitalos. Isto podería implicar unha partida, ou un calendario, ou que unha persoa cuidase o gando de todo o pobo

En tempos nos que non existía a Seguridade Social, ter acceso a este tipo de recursos comúns era unha forma de garantir a subsistencia de quen non tiña recursos propios, e tamén de tomar decisións que beneficiaban non só a uns poucos e agora, senón a todo o conxunto. da poboación e a longo prazo. É por iso que algunhas das zonas mellor conservadas ambientalmente do planeta son xestionadas en comunidade.

Nos dous últimos séculos, a maior parte destes espazos comunais foron privatizados ou pasaron a ser xestionados polo Estado, entendendo que iso garante un uso máis eficiente e unha maior produtividade. Isto fixo que moitas persoas xa non teñan acceso a estes recursos e fosen expulsadas, e tamén que se destruíran os mecanismos polos que as comunidades interactuaban entre si -xa que á hora de xestionar os recursos comúns tiña que haber espazos de toma de decisións, de resolución de conflitos. , etc.

Non obstante, aínda quedan grandes extensións de recursos de xestión comunal, Galicia e a Península Ibérica é especialmente rica neles. Temos a oportunidade de recuperalos, coidalos, recoñecer a cultura asociada a eles e desenvolver novas formas de adaptalos ao momento actual.

OS COMUNAIS SEGUEN EXISTINDO!

Do mesmo xeito que nestas décadas vimos como se privatizaron moitos recursos e servizos públicos, tamén houbo procesos mediante os que se privatizaron os recursos comunais. Estes procesos chámanse desamortizacións. É dicir, os recursos -terras, bosques, augas, edificacións- que pertencían a todo un pobo pasaron a pertencer a unha entidade privada... ás veces por métodos pouco lexítimos.

Noutros casos, os recursos comezaron a ser xestionados por un Concello -ou outro ente público- entendendo que as decisións dun alcalde son representativas das de toda a comunidade. Pero isto non ten que ser así. Ademais, o propio proceso polo que as persoas que habitan un lugar se reúnen e debaten sobre o que lles pertence xera riqueza que se perde delegando esa toma de decisións.

Aínda con todo, seguen existindo moitos sistemas comunais tradicionais que funcionan e están activos: máis cerca: montes de man común, marisqueo, pesca, terras de cultivo, pero tamén augas de rega, montes de socios, bosques, pastos, vetas de arxila,... Onde se conservaron a maior parte, é no rural, aínda que hai algún en medio urbano. Cada vez son máis as persoas que se organizan para recuperar os que se perderon e preservar os que existen, e incluso hai quen está a conseguir xerar novos comúns.

En Galicia, todavía existen moitos montes que se resisten á perda de autonomía na gobernanza e ao desembarco de proxectos de explotación extractiva ou mineira en Galicia. Algunhas que se foron organizando e actualizando nos últimos anos para desenvolver actividades sustentables como o marisqueo. Se falamos con moitas das nosas avoas, tíos, curmáns, etc., quizais aínda poidamos escoitalos contar e incluso presenciar como se organizan, como se toman as decisións, como se xestiona a comunidade. Moitos teñen aínda unha gran simboloxía e carga cultural asociada, que os mantén presentes no sentido común. Máis aló das nosas fronteiras atopamos con esa resistencia as Suertes de Vejer ou o Tribunal de Augas de Valencia.

De todos eles, aínda que o percorrido de cada un foi particular, hai leccións que aprender, xa que foron sistemas nos que a comunidade que habitaba o territorio tivo que poñerse de acordo sobre como facelo para que todas as persoas puidesen convivir con os recursos dispoñibles. Algo que hoxe, sen dúbida, segue a ser unha tarefa necesaria. E ti, coñeces algunha comunidade preto de ti?

QUE POTENCIAL TEÑEN HOXE OS COMUNAIS?

Moita xente quere trasladarse a zonas despoboadas, pero non ten acceso aos recursos -terra, vivenda, etc- para facelo. Ademais, é difícil integrarse nun lugar no que non teñas raíces. A chegada de novas persoas a unha comunidade adoita xerar conflitos que non sempre son fáciles de navegar.

Para estas persoas, a dispoñibilidade de recursos comunitarios podería ser útil. Para acceder a eles adoita ser necesario rexistrarse e vivir no lugar, e a participación na toma de decisións pode favorecer unha verdadeira integración na vida da comunidade, e ter que abordar e transformar aqueles conflitos que doutro xeito poderían quedar varados.

A medida que a crise ecolóxica dificulta cada vez máis o acceso á enerxía e aos materiais a cada vez máis xente, a dispoñibilidade de recursos comunais podería supor unha especie de "renda básica" que garanta uns mínimos básicos para toda a poboación, non en función das subvencións que se conceden desde Europa ou Madrid, senón nunha xestión territorializada dos recursos realmente existentes. Lugares onde se materializa a soberanía alimentaria e enerxética e melloran o equilibrio territorial.

Para iso, teríamos que aprender novas habilidades. Non só como usar esa terra - que xa ten a súa propia ciencia- senón tamén como aprender a tomar decisións xuntos e compartir espazo con persoas que non sempre son da mesma opinión. É importante, ademais de pensar no noso propio proxecto, coñecer o lugar ao que estamos chegando, como funciona a comunidade, as normas de uso e como combinar intereses.

Se a adaptamos adecuadamente, a proposta de xestión comunitaria pode ofrecernos novas formas de xestionar os recursos de forma eficiente, ofrecéndonos espazos de deliberación real onde aprender a funcionar en comunidade.

QUE TIPOS DE COMUNAIS EXISTEN?

Os comunais engloban un grande número de recursos: os máis habituais son os montes de man común, pastos e as terras de cultivo, pero tamén pode ser unha zona de pesca, un bosque, unha edificación... sempre que o que tome a decisión sexa a comunidade que o utiliza.

Ao teu redor, quizais escoitases conceptos que teñen que ver coa comunidade sen sabelo. Ás veces, por exemplo, hai quen di “o Concello” para referirse aos recursos de xestión pública, e “o monte” para referirse ao comunal.

Outros exemplos de figuras ou estruturas que poden ter que ver coa xestión comunitaria nos territorios rurais son:

- Confrarías de pescadores
- Confrarías de mariscadoras
- Pastos comunais
- Montes de Socixs
- Terreos de caza
- Sorte de leña
- Bosques comunais
- Comunidades de regantes
- Terreos de cultivo comunitario

Iso sen contar os comúns urbanos e inmateriais, que cada vez son máis. A nivel internacional, a institución oficial que recolle exemplos de recursos de xestión comunal -que cumpren unha serie de criterios obxectivos en canto a gobernanza, conservación da terra e sentido de comunidade- chámase Consorcio ICCA. Esta lista chámase Territorios da Vida, e vaise ampliando cada ano para recoller as comunais que se conservan no noso país.

Coñeces algún outro exemplo? Tes unha comunidade próxima en cuxa existencia non caeras?

ONDE PODES ATOPAR INFORMACIÓN DO TEU COMUNAL?

Quizais te preguntes se tes algún tipo de recurso comunitario preto ao que poidas participar ou acceder. Aquí tes algunhas ideas de formas de informarte.

- Consulta á xente da aldea, temos memoria viva.
- Se aínda están organizados, fala coa directiva da comunidade/socix, co xerente, se hai delegacións, co responsable político-técnico do teu concello.
- Seccións/departamentos específicos e expedientes das administracións provinciais/regionais: catastro, ordenación do territorio, ordenación forestal, ordenación agraria, ordenación hidrográfica.....

E unha recomendación moi, moi importante: **Vai a modo, escrita, observa e date tempo para comprender antes que propor.**

OUTRAS REDES VENCELLADAS AMIGAS

- Organización Galega de Montes Veciñais en Man Común.
<http://www.orgaccmm.gal/>
- Iniciativa Comunales, <http://www.icomunales.org/>
- Commons Land Network, <https://www.commonlandsnet.org/>
- ICCA Consortium, <https://www.iccaconsortium.org>
- ANMUPESCA, <http://www.anmupesca.org/>
- PEMAN - Programa de Estudos en Mano Común
<https://estudosenmancomun.gal/>
- Coordinadora de Montes Vecinales en Mano Común del Principado de Asturias: coordinadorademontesvecinales@gmail.com
- Montes de socios de Soria <https://www.asfoso.org/los-montes-de-socios/>
- Ganaderas en Red <https://ganaderasenred.org/>
- Federación Española de Concejos, <https://concejos.org/federacion-de-concejos-pedantias-y-parroquias-rurales-de-espana/>
- Calixto Escariz, despacho legal especializado,
<https://www.calixtoescariz.com>
- Concejo Abierto, <https://www.concejoabierto.org/concejo-abierto/>
- Reconstruir el Comunal, <https://reconstruirelcomunal.supportmutu.org>
- Federación Española de Concejos, <https://concejos.org>
- Laboratorio Jurídico Europeo de Ayuda Mútua en los Comunes,
rprado@icab.net

Ademáis, dende a Fundación Entretantos levamos dende 2019 **poñendo en contacto a mulleres vencelladas a sistemas comunais de xestión do territorio, xa sea como usufrutuarías, comuneiras, xestoras ou investigadoras.** Se che interesa participar, escríbenos a entretantos@entretantos.org.